Hannu Korhonen

Projektipäällikkö

Kalliokatu 36

50100 MIKKELI

Asiantuntijalausunto

16.1.2019

Asia: VNS 6/2018 vp Valtioneuvoston selonteko liikuntapolitiikasta

https://www.eduskunta.fi/valtiopaivaasiakirjat/VNS+6/2018

Määräaika: keskiviikkona 16.1.2019 klo 14.00 tuv@eduskunta.fi.

Aihe: Tulevaisuusvaliokuntaa kiinnostavat erityisesti seuraavat teemat, joista voitte valita oman tai edustamanne tahon asiantuntemuksen kannalta sopivimmat: Liikkuminen osana arkea (kaupungissa, luonnossa, työmatkoilla, vapaa-ajalla), liikkumisen edistäminen eri elämänvaiheissa tai tietyissä elämänvaiheissa, työelämän murros, elintapojen muutos, eriarvoisuuden kasvu, ilmastonmuutos ja digitalisaatio.

Lisätietoja antaa: valiokuntaneuvos Olli Hietanen, puh. 09 432 2084

Vastausosoite: TuV@eduskunta.fi

Lähettäjä: valiokuntakanslian sihteeri Arja Laukkanen, puh. 09 432 2091

Kirjallinen lausunto: projektipäällikkö Hannu Korhonen, Mikkelin kaupunki

https://www.eduskunta.fi/FI/lakiensaataminen/valiokunnat/Sivut/Asiantuntijan-kuuleminen-.aspx

JOHDANTO

Valtioneuvoston selonteko liikuntapolitiikasta on perusteellinen katsaus liikunnan ja urheilun nykytilaan. Se vahvistaa nykyistä toimintamallia ja kulttuuria. Selonteossa esitetään lisämäärärahoja oikeasuuntaisesti, mutta auttamatta liian vähäisinä tilanteen korjaamiseksi. Selonteon suurimmat puutteet ovat nykyisen sektoroidun toimintatavan vahvistaminen ja virkamiesten rahalla johtamisen kulttuuri (ministeriö, avit, kunnat).

Vaikka liikkumisen määrä on vähentynyt kaikissa ikäryhmissä, selonteko ei esitä konkreettisia uusia toimia liikkeen lisäämiseen. Kansalaisten ja yhdistysten (seurojen) osallistaminen liikkeen lisäämisessä on unohdettu, eikä tavoiteltu liikunnan poikkihallinnollisuus näy kuin johdantokappaleessa. Asioita tarkastellaan selonteossa liian monesta ja pienestä avaimenreiästä omine intresseineen. Kaikilla näkyy rei'istä yhteinen huoli, mutta ei riittävästi välineitä tai yhteisiä alustoja sen ratkaisemiseen (johtaminen, raha, yhteinen toimintakulttuuri, yhteinen toimiva verkkoalusta). Yhteenvetona totean selonteon hyvin kuvaavan suomalaisen liikunta- ja urheilukulttuurin sirpaleisuuden ja sitä vaivaavan johtamisen puutteen. Tietoa ja osaamista Suomesta kyllä löytyy.

Ihmiset mukaan – jokainen idea lisää liikettä

Uusi kuntalaki kannustaa asukkaiden osallisuuden lisäämiseen ja vastuun ottamiseen. Mikkelissä toteutettiin Täydellinen liikuntakuukausi (2014) –kokeilu, jossa kannustettiin asukkaat ideoimaan ja toteuttamaan yhdessä ja erikseen liikkumista lisääviä kokeiluja. Ihmiset innostuivat ja toteuttivat lähes tuhat erilaista liikkumista lisäävää kokeilua, kun siihen vain annettiin lupa ja oikeutus. Muutos on siis mahdollinen mutta hidas. Vaarana piilee palaaminen entisiin totuttuihin toimintatapoihin välittömästi kokeilemisen jälkeen.

Liikkumisen unelmavuosi oli jatkoa Täydelliselle liikuntakuukaudelle. Siinä kokeilukulttuuria laajennettiin verkostotyöhön tavoitteena tavoittaa myös vähän liikkuvat ja erityistä tukea tarvitsevat. Opittiin yhdessä, että verkostomaisesti toimimalla tapahtumien ja toimintojen tuottaminen helpottui, ihmiset lähtivät rohkeammin mukaan ja resursseja yhdistämällä saatiin enemmän aikaan. Toimintamallia on jatkettu, ja vasta nyt neljä vuotta ensimmäisten kokeilujen jälkeen toimintamalli alkaa tuottaa tulosta.

Kokeiluista voidaan todeta:

- liikkumien lisääntyi
- vähän liikkuvien ideat huomioitiin, kukin saattoi liikkua itseään innostavalla tavalla
- Ilo ja osallisuus lisääntyivät, ja liikkumisesta tuli yhteinen puheen aihe
- liikkumattomuudella ja osattomuudella on selkeä yhteys
- suurin haaste on edelleen vähän liikkuvien ihmisten tavoittaminen
- kumppanuusajattelu lisääntyi ja verkostot laajenivat
- Luottamus toimijoiden välillä kasvoi yhteisen tekemisen kautta
- liikuntapalveluissa muutettiin työnkuvia verkostotyön mahdollistamiseksi
- Kaupunkiin syntyi uusia avoimia ja käyttäjille ilmaisia liikkumisen alustoja
- Tarvitaan yhteisiä teemakuukausia ja -vuosia asian esille nostamiseen
- Liikkuminen ja sen lisääminen jokaisen omista lähtökohdista on arvokasta
- Yhteisöllisyys syntyy yhteisestä tekemisestä ja kokemisesta

Yhteenveto: Liikunnan lisäämisessä ihmisten kohtaaminen ja kannustaminen on tärkeää. Kokeilujen kautta jokainen voi löytää itselleen sopivan tavan ja ryhmän liikkua. Yhdessä on mahdollista luoda houkuttelevia alustoja ihmisille tulla toimintaan mukaan heidän omilla ehdoillaan. Kunnan rooli on monipuolisten liikunnan olosuhteiden edistäjä, asukkaat aktiivisiksi toiminnan toteuttajiksi.

Asukkaat ja seurat osalliseksi rakentamaan ja lisäämään liikettä

Liikuntapaikkarakentamisen edistäminen on kuvattu loistavasti selonteossa. Kannatan esitystä liikuntaolosuhteiden nykytilan analyysin laatimisesta kunnille. Valtion ja kuntien rahoitusmalleja liikuntapaikkarakentamisessa tulisi kehittää alusta-ajattelun pohjalta. Liikuntapaikkarakentaminen ei itsessään takaa liikkeen lisääntymistä vaikka olosuhteilla onkin merkitystä. Eri toimijoilla tulee olla mahdollisuus osallistua rakennushankkeisiin jo suunnitteluvaiheessa. Tällöin käyttäjät sitoutuvat uusien tilojen ja paikkojen käyttöönottoon. Kuntavetoiset prosessit ovat usein hitaita ja hallintopainotteisia, puristuvat liian tiukkaan budjettiin, käyttäjä näkökulma jää kuulematta ja näin osa hankkeista jää torsoiksi.

Liikuntapaikkarakentamisen haasteet liittyvät lähinnä pienempien paikallisten investointien ja korjausrakentamisten toteuttamiseen. Kunnat ovat taloudellisesti eriarvoisissa asemissa. Missä kasvukeskukset tuskailevat isojen investointien kanssa, pienten näivettyvien kuntien mahdollisuudet liikuntapaikkarakentamiseen ovat niukat. Leader -rahoituksella on maaseudulla toteutettu ansiokkaita liikkumista edistäviä toimenpiteitä. Tämän mallin laajentaminen kaupunkikeskustoihin edistäisi urheiluseurojen ja yhdistysten kehittämishankkeita. Seuroilla on halua ja myös osaamista toimia rakennushankkeiden vetureina, ja pystyvät tuottamaan sellaisia palveluja, toimintaa ja ylläpitämään liikuntapaikkoja, joita kunnat eivät toteuta. Osallisuudella ja ihmisten kokemalla on erityisen suuri merkitys liikkumismotivaatioon. Myönteiset kokemukset lisäävät liikettä. Nykyinen avustusjärjestelmä ja pienten kuntien resurssit ovat tämän toiminnan edistämiseen puutteellisia, liian byrokraattisia ja sekavia.

Huippu-urheilu toimii liikunnan ja urheilun esikuvana

Huippu-urheilu on Suomessa hyvissä käsissä, urheilijan omissa. Olympiakomitean huippu-urheiluyksikkö tekee tinkimätöntä työtä yhteistyössä Kihun kanssa urheilijoiden olosuhteiden, harjoittelun, tutkimuksen ja kilpailemisen edistämiseksi. Lajivastaavat toimivat urheilijoita kuunnellen ja antavat tarvittavan tuen. Selonteossa esitetyt lisäresurssit ovat tarpeen erityisesti ammattimaiseen harjoitteluvaiheeseen siirtyvien urheilijoiden tukemisessa. Urheilija-apurahat, ammatin edistämissäätiön stipendit ja huippu-urheilun tehostettu tuki muodostavat perustan huippu-urheilijan rahoituksesta. Tuki on riittämätön niissä lajeissa, joissa menestyminen edellyttää jatkuvaa ulkomaan leiritystä ja kilpailuja. Kaikkein suurimman haasteen muodostavat yksilölajien huippu-urheilijoiden valmentajien resurssien niukkuus. Yksilölajeissa harvoilla valmentajilla on mahdollisuus olla mukana harjoitusleireillä ja kilpailumatkoilla.

Seurat tekevät maanlaajuisesti valtavasti ja laadukkaasti työtä liikunnan ja urheilun edistämiseen. Olympiaurheilijoita tulee tasaisesti ympäri Suomea, vaikka huippu-urheilua on voimakkaasti keskitetty. Selonteossa on linjattu, että valtion tehtävä on erityisesti lajiliittojen tukeminen. Jääkiekko- ja palloliitto harjaavat avustusrahoista suurimman osan, ja pystyvät järjestämään omat koulutusjärjestelmät ja tiiviin johdetun seurakentän. Näillä rahoilla edistetään lasten ja nuorten kilpaurheiluun tähtäävää harrastamista omassa lajissa, ei matalan kynnyksen monipuolista toimintaa. Liikunnan aluejärjestöt edustavat alueella urheiluseuroja ja tarjoavat asiantuntija-apua

niille. Aluejärjestöjen roolia on kritisoitu, jopa vähätelty erityisesti isoissa kaupungeissa ja suurimpien lajiliitojen toimesta. Kyse on yhteisen potin jakamisesta ja suuntaamisesta. Tilannetta ei helpota intressien ristiriita, johon myös olympiakomitea sotkeutuu. Olisiko liikunta- ja urheiluväki valmis korpikokoukseen sopimaan yhteisistä tavoitteista, pelisäännöistä ja johtamisesta. EU-malli vaihtuvasta johtajasta kaksivuosikausittain voisi olla yksi ratkaisu. Vuorollaan olympiakomitea, aluejärjestöt ja lajiliitot nimeäisivät henkilön johtamaan suomalaista liikuntaa ja urheilua. Huippu-urheilu tuottaa loistavia esikuvia ja innostaa liikkumaan. Hyvät esikuvat vaikuttavat monen liikkumiseen, eikä heidän vaikutusta tavallisten suomalaisten liikkumiseen ja harrastamiseen pidä vähätellä.

Aluejärjestöt tukevat koko kansan liikuttamisessa

Aluejärjestöt toimivat seurojen tukena sekä liikunnan lisääjinä että kilpaurheilun edistäjinä. Aluejärjestöillä on ollut merkittävä rooli Liikkuva koulu ohjelman toteuttamisessa ja onnistumisessa. Aluejärjestöt ovat mentoroineet kouluja ja kouluttaneet opettajia sekä oppilaita ohjelman mukaisesti. Tätä työtä ei lajiliitoilta ole edellytetty, ja samanaikaisesti liitot tuskailevat, miten ylipäätään pääsisivät aitoon yhteistyöhön koulujen kanssa. Jatkossakin aluejärjestöjen roolia liikuntaohjelmien toteuttamisessa olisi korostettava ja resursseja lisättävä. Aluejärjestöt voivat toimia verkostojen vetureina alueilla. Esitän, että alueille palkattaisiin koordinaattorit varhaiskasvatuksen, kouluikäisten, nuorten, aikuisten ja ikäihmisten liikuntaan. Syntyvä koordinaattoriverkosto olisi riittävän suuri tukemaan eri-ikäisten liikuntaa myös valtakunnallisesti. Kustannusvaikutus olisi arvioilta (18*5*50 000 €) - 4,5 milj. € /vuosi.

Selonteossa on nostettu esiin lapsiin ja nuoriin panostaminen. Tässä työssä koulut ja päiväkodit ovat keskeisessä roolissa. Peruskoulu on yhteiskunnan viimeinen saarake, jossa lähes kaikki perheet kohdataan. Ongelma on, että kukaan ei ole ottanut vastuulleen matalan kynnyksen perheharrastusten koordinointia. Voisiko tähän hyödyntää aluejärjestöjä?

Liikunnan tutkimusta sidottava liikuntaohjelmiin

Liikunnan ja urheilun tutkimus on Suomessa korkealla tasolla, ja sitä pitää tukea ja sitoa toiminnan kehittämiseen jatkossakin. LIKES:n toiminta Liikkuva koulu –ohjelman hallinnoimisessa,

johtamisessa ja tutkimisessa on tuottanut hyvän tuloksen. Määrätietoisella työllä lähes 90 % suomalaisista kouluista on liikkuvia kouluja ja toteuttavat aktiivisempaa koulupäivää. Työ on ollut pitkäjänteistä ja määrätietoista. Tähän pitää pyrkiä myös muissa liikuntaohjelmissa. Liikkuva varhaiskasvatus –ohjelman käynnistäminen ja toteuttaminen vuosina 2020-2022 on panostus liikkumisen osalta tärkeimpään kohderyhmään. Ohjelman onnistumisen kannalta on tärkeää huolehtia samalla henkilöstön hyvinvoinnista ja jaksamisesta. Muuten ohjelman tavoitteita ei saavuteta.

UKK-instituutin ja sairaanhoitopiirien yhteistyönä toteutettu elintapaohjauksen VESOTE -hanke on oiva esimerkki poikkihallinnollisesta yhteistyöstä. Hankkeessa koulutettujen elintapaohjaajien työnkuvia muokataan uuteen tehtävään sopiviksi. Vähän liikkuvat voivat saada laadukasta yksilöllistä ohjausta uneen, ravintoon ja liikuntaan. Asenne muutos liikkumisen merkityksestä on ollut nopea sairaanhoitopiireissä – nyt lähes kaikki lääkäritkin ajattelevat liikkeen olevan lääke useissa taudeissa ja vaivoissa. Olisi syytä pohtia ratkaisuja, miten VESOTE:n kokemuksia voisi hyödyntää laajemmin esim. urheiluseuratoiminnassa.

Kansalaistoiminta ja urheiluseurat ratkaisevassa roolissa

Moniulotteinen järjestökenttä ja osallistuvat kansalaiset ovat jatkossakin perusta suomalaiselle liikuntajärjestelmälle. Yhteiskunnan muutos on tapahtunut salakavalan nopeasti ja useat perinteisesti toimineet urheiluseurat eivät ole pysyneet kehityksessä mukana. Lasten harrastusten kustannukset ovat nousseet ja harrastamien seuroissa on jäänyt kilpaurheilun jalkoihin. Suomessa ihmiset liikkuvat terveytensä kannalta liian vähän ja iso osa jää mielekkään toiminnan ulkopuolelle. Selonteko tarjoaa lääkkeeksi lapsille ja nuorille harrastuspassia, joka takaa yhden harrastuksen jokaiselle. Kuinka tämä toteutetaan käytännössä, kun toteuttamisvastuu jää kunnille?

Seuroille ei ole löytynyt pitkäjänteistä tapaa toimia päiväkotien ja koulujen kanssa. Osin haaste johtuu seurojen vapaaehtoisuudesta ja niukoista resursseista ja toisaalta koulujen halusta, kyvystä ja resursseista ottaa vastaan ulkopuolisia toimijoita. Olisi syytä selvittää urheiluseurojen, muiden yhdistysten ja toimijoiden mahdollisuudet yhteistyöhön, jotta harrastuspassi voisi toteutua käytännössä. Onnistumisia ja hyviä kokemuksia yhteistyöstä on useammaltakin paikkakunnalta (esim. Heinola, Vaasa) sekä uusia avauksia kuten Lappeenranta, missä kouluihin palkattiin liikunnanohjaajia.

Urheiluseurat voivat tarjota halutessaan ratkaisua haasteeseen. Se edellyttää seuroissa harrastajamäärien kasvattamista sekä osallisuuden ja yhteisöllisyyden tiedostamista voimavarana ja resurssina. Seurat tarjoavat monipuolista harrastus- ja kilpatoimintaa lapsille ja nuorille, mutta kehitettävää riittää:

- Seurojen välinen yhteistyö ja kehittäminen ovat vähäistä ja satunnaista
- Seuroissa on paljon monipuolista osaamista, jota ei ole osattu hyödyntää laaja-alaisesti
- Seurat eivät tarjoa matalan kynnyksen harrastusmahdollisuuksia nuorille, aikuisille ja ikäihmisille
- Yksin tekeminen ja toimijoiden vähyys kuormittavat nykyisiä seuratoimijoita

Opetus- ja kulttuuriministeriön suunnitelmat harrastamisen strategia-asiakirjan laatimisesta ovat oikeasuuntaisia. Vähävaraiset perheet jäävät maksullisten liikuntapalveluiden ulkopuolelle ilman yhteiskunnan tai vapaaehtoisjärjestöjen tukea. Mikkelissä toteutetut onnistuneet kokeilut ovat mm. esimerkkejä sitä, miten uudella ajattelulla ja yhdessä tekemällä voidaan tarjota kaikille tasavertaisia mahdollisuuksia liikkua. Tässä pari esimerkkiä:

- Voimaa vanhuuteen avoin liikuntavuoro Saimaa Stadiumilla
- IIK! -mikä meno, lasten avoin maksuton liikuntavuoro
- Menoksi -kalenteri avoimesta liikuntatarjonnasta

https://www.mikkeli.fi/sisalto/palvelut/liikunta

Kiitän mahdollisuudesta antaa tämä kirjallinen lausunto tähän kattavaan Valtioneuvoston selontekoon liikuntapolitiikasta. Kohti yhteisöllisempää ja liikkuvampaa Suomea!

Mikkelissä 16.1.2019

Hannu Korhonen

Projektipäällikkö